

УДК 94(477.8)''1926/1928''

РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНО-РАДИКАЛЬНОЇ ПАРТІЇ У ПОЛІТИЧНОМУ ЖИТТІ ВОЛИНИ (1926 – 1928 рр.)

Аналізуються утворення та основні напрями діяльності УСРП на Волині у 1926 – 1928 рр. Значна увага приділена участі цієї політичної сили у виборах 1928 р. у регіоні. Розкрито організаційну структуру партії та її впливи в українських організаціях тогочасної Волині.

Анализируются создание и основные направления деятельности УСРП на Волини в 1926 – 1928 гг. Значительное внимание уделено участию этой политической силы в выборах 1928 г. в регионах. Освещена организационная структура партии и ее влияния в украинских организациях Волини того времени.

This article is about and the main directions of activity of the USRP at the territory of Volun in 1926 – 1928 years. The great attention is paid to the participation of this political force in election 1928 in this region. The structure of the organization and is influence in ukranian public and organization of Volun.

Ключові слова: Україна, Волинь, політичні партії і рухи, історія.

Актуальність дослідження заключається в об'єктивному аналізі основних напрямів діяльності УСРП на Волині у 1926-1928 рр. та висвітленні взаємовідносин цієї політичної сили з іншими українськими партіями, що діяли у краї.

Історія діяльності українських політичних партій у Західній Україні в тому числі й УСРП неодноразово була об'єктом наукових досліджень українських і зарубіжних істориків. Різні напрями діяльності цієї політичної структури розглянуто у працях О.Красівського [2], Ю.Візитів [9], М.Іваника [13], О.Зайцева [14], І.Федика [22], М.Кугутяка [24] та інших істориків. Але в своїй більшості вчені аналізували діяльність УСРП у Галичині, а її вплив на суспільно-політичне життя міжвоєнної Волині розглянутий частково. Тому метою нашого дослідження є опираючись на архівні джерела проаналізувати роль УСРП у політичному житті Волині у 1926 – 1928 рр.

Після інкорпорації Західної України Польщею в українському політичному таборі проходили консолідаційно-об'єднавчі процеси, результатом яких стало утворення Української соціалістично-радикальної партії (УСРП). На крайовому конгресі Української радикальної партії (УРП) у лютому 1925 р. було прийнято рішення про необхідність об'єднання всіх соціалістичних партій, що мали подібні програми і тактику в одну. З цього часу між керівництвом УРП та волинськими організаціями Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР) розпочалися переговори та консультації щодо об'єднання в одну політичну партію.

Наприкінці 1925 – на початку 1926 рр. між керівництвом УРП та УПСР було досягнуто згоди про об'єднання. Цьому передувало проведення ряду партійних з'їздів соціалістів-революціонерів Волині, зокрема, 24 січня 1926 р. у Кременці та Здолбунові, 26 січня того ж р. у Рівному, на яких було прийнято рішення про об'єднання з УРП [1, с.20]. 14 лютого 1926 р. у результаті об'єднання УРП з Крайовим комітетом УПСР Волині було утворено Українську соціалістично-радикальну партію (УСРП). Новоутворену партію очолив Л. Бачинський, його заступниками стали С. Жук та І. Макух, секретарем Секретаріату – М. Стахів, [2, с.268], а в 1930 р. після смерті Л. Бачинського УСРП очолив І. Макух.

У партійному часописі УРП “Громадський голос”, який з цього часу став офіційним органом новоутвореної партії, про об'єднання УПСР та УРП в одну партію писалося: “Плече об плече стануло українське селянство і робітництво західних українських земель в одну лаву, як цього бажали Волиняки, Галичане, Холмщаки, Поліщуки, Підляшане, як цього вимагала потреба одностайного відпору ворожій навали і інтереси цілої України” [3, с.2].

Об'єднавчий з'їзд прийняв програму партії. Напередодні представники УРП і УПСР узгодили основні її положення, тому її текст не викликав заперечень з боку делегатів. Програма УСРП була розроблена на основі програм обох партій.

На форумі було також визначено позицію партії до тогочасних українських політичних сил та можливості щодо співпраці з ними, та було підтверджено резолюцію попереднього з'їзду УРП про неможливість співпраці з тими українськими політичними партіями, що “стоять за капіталізм”. Свою позицію соціалісти-радикали мотивували тим, що “їх крутійська політика” призводила до деморалізації народних мас, як це “показує політика УНДО” [4, с.2].

Заслуговує на окрему увагу підхід до питання членства в УСРП, “Українська Соціалістично-Радикальна Партія не приймає до себе не-Українців, так як це роблять комуністи, а це тому, що не-Українці не будуть нам помагати у боротьбі за українську визвольну справу, за

національне державне право”. Визначаючи своє ставлення до представників інших національностей, соціалісти-радикали наголошували на тому, що “Поляки, Жиди і т.д., коли вони не йдуть за своєю буржуазією і не є панськими прислужниками, вони можуть мати в нас своїх приятелів, але вони нехай організуються окремо від нас”, тому що “ми є партія національна, українська” [5, с.8-9].

Програма партії складалася з 4-х частин. Основною політичною метою, запрограмованою УСРП, було “Утворення Самостійної Української Трудової Республіки і перехід всієї повноти влади в ній до рук працюючого народу”. Соціалістами-радикалами відкидалася марксистська концепція диктатури пролетаріату і заперечувалася “більшевицька диктатура партії через фальшиві совіти”. Натомість УСРП обстоювала ідею формування органів влади у державі таким чином, щоб “верховна влада” належала народу, який її мав формувати шляхом “загального, рівного, таємного, пропорційного голосування”, а виконавча влада в свою чергу за свою діяльність повинна була нести відповідальність “перед радами працюючого народу” [6, с.128].

Загалом політичні ідеї УСРП, відображені в її партійних документах, базувалися на класичних демократичних правах і свободах: свобода слова, зборів, страйків, недоторканість особи та житла, таємниця листування, рівність усіх громадян держави перед законом, виборність суддів, відміна смертної кари та довічного ув’язнення.

Окремо йшлося про необхідність реформування законодавства, що мало забезпечити “розвиток творчих сил людини” та сприяти захисту “працюючих перед визиском і гнітом” [6, с.128-129].

Отже, у своїй партійній програмі соціалісти-радикали задекларували широкий спектр політичних прав, окреслили свої завдання з метою розв’язання соціально-економічних проблем таким чином, щоб був дієвий механізм захисту інтересів “працюючого люду”.

З моменту свого організаційного оформлення УСРП перебувала в опозиції до польської влади та вважала інкорпорацію Західної України Польщею нелегітимною. З цього приводу в зверненні Головної Управи партії до керівництва Української парламентарної репрезентації (УПР) у зв’язку з виборами президента Польщі у 1926 р. наголошувалося, що “Українська Парламентарна Репрезентація повинна ще раз рішуче й недвозначною відповідною заявою ствердити, що український працюючий народ без огляду на таку чи іншу внутрішню, чи зовнішню ситуацію в Польщі буде вперто добиватися всіма засобами свого соціального, національного визволення з-під панування Польщі та змагати до з’єднання цілого українського народу на всіх його етнографічних землях в Соборну, Самостійну Українську Трудову Республіку”, а українські парламентарі

повинні в Польських законодавчих установах оголосити заяву, що вибори президента країни були виключно внутрішньою справою Польщі, а не Західної України, яка ніколи не визнавала й не визнає факту польського завоювання [7, с.32].

Таким чином, соціалісти-радикали, вважаючи інкорпорацію Західної України Польщею нелегітимною, закликали українських парламентарів – членів УПР бойкотувати вибори президента країни.

Відразу після свого утворення УСРП приступила до формування низових партійних організацій. На Волині їх основою стали осередки волинських соціалістів-революціонерів та їх крайовий комітет, очолюваний С. Жуком, Н. Кибалюком та іншими [8, с.5].

Упродовж 1928 р. у краї було організовано три постійно діючих повітових комітети УСРП та ряд сільських партійних осередків. У Рівному секретарем повіткому став С. Семенюк [8, с.10], який з січня 1926 р. також обіймав посаду голови Повітової Пластової Команди при повітовій “Просвіті”. Завдяки його активності у квітні 1927 р. було закладено сільські громади УСРП у селах Басів Кут і Тудорів (Рівненського повіту), проведено ряд партійних конференцій у селах Гоща, Тудорів, Межиричі, Корець. До співпраці з радикалами С. Семенюк залучав і “пластунів”, у зв’язку з чим у січні 1928 р. його усунули з посади інструктора повітової “Просвіти”, оскільки його політична діяльність суперечила статуту “Просвіти” [9, с.53]. Тодіж і було утворено повітовий комітет УСРП й у Кременці [8, с.8].

Окрім Кременця, сільські партійні осередки у 1927 – на початку 1928 рр. були створені також у Шушківцях, Почаєві, Молотькові та інших селах повіту [1, с.42]. Здолбунівський повітовий комітет партії очолював член Головної Управи УСРП А. Нивинський [8, с.11].

Значна увага під час проведення організаційної та агітаційно-пропагандистської роботи соціалістами-радикалами приділялася посиленню впливів партії в українських культурно-освітніх організаціях, насамперед “Просвітах”. Помітних успіхів їм вдалося досягти у Кременецькому повіті, передусім завдяки тому, що керівник повітового партійного комітету С. Жук був одночасно заступником голови повітової “Просвіти” [8, с.3]. На цю посаду він був обраний 26 квітня 1925 р. [10, с.5]. В інших повітах краю значних позицій у цій культурно-освітній організації партії здобути не вдалося. УСРП підкріплювала організаційні зусилля зі створення осередків на місцях активними агітаційними заходами серед українського населення краю.

Для цього, окрім проведення народних віч, використовувались і соціалістичні свята. Зокрема, УСРП практикувала відзначення 1-го травня, вважаючи цей день святом трудящих. З нагоди свята організовувалися та

проводилися партійні мітинги, збори, конференції, наприклад, 1 травня 1927 р. в Кременці. Причому, такі заходи партійні організації проводили самостійно, а пропозиції з боку інших політичних сил об'єднати зусилля, як правило, відхилялися. Наприклад, коли у 1927 р. до повітового секретаріату партії у Кременці звернулися представники місцевих осередків “Сельробу” з пропозицією спільно провести святкові заходи, соціалісти-радикали поставилися до цієї пропозиції негативно [11, с.16]. Причиною відмови було те, що “Сельроб” перебував під впливом Комуністичної партії Західної України (КПЗУ), а до цієї політичної структури УСРП ставилася негативно та не бажала з нею спільно проводити свої святкові заходи.

Щоб мати можливість реально впливати на суспільно-політичне життя, партії необхідно було здобути представництво як у парламенті, так і в органах місцевого самоврядування. 7 травня 1927 р. у Львові відбулося засідання Головної Управи УСРП, на якому і розглядалися питання, пов'язані з її участю у виборах до органів місцевого самоврядування [11, с.93].

Провід УНДО звернувся до керівництва УСРП з пропозицією про спільну участь у цих виборах. Однак соціалісти-радикали відмовилися від створення спільного блоку, посилаючись на рішення останнього з'їзду партії, згідно з яким для них “співпраця з УНДО є неможливою” [1, с.42].

Аналіз документів того періоду про хід виборів до органів місцевого самоврядування на Волині не дає остаточної відповіді на питання про співпрацю найвпливовіших тогочасних українських національних партій. Проте в них містяться відомості про їх конфронтацію і протистояння. На Волині партія вела виборчу агітацію переважно шляхом поширення друкованих агітаційних видань та проводила народні віча, на яких виступали члени партії. Зокрема, такі заходи були проведені у Костопільському, Кременецькому, Здолбунівському та інших повітах Волині. Партійні активісти також розповсюджували в якості листівки відбиток з “Громадського голосу”, де викривалася і засуджувалася діяльність повітових старост та зазначалося, що більшість з них “Безвідповідально керує громадським майном, накладає на громадян та громади неправомірно високі оплати та надуживає зі своєї влади” і, таким чином, збагачувалася за рахунок трудового народу, та закликалося українське населення об'єднатися “коло УСРП, яка перша підняла боротьбу на вічах з безправствами старостинських комісарів” [12, с.4].

Але агітаційні зусилля прихильників партії помітного успіху не забезпечили. Загальні результати виборів засвідчили, що соціалісти-радикали значно поступалися УНДО. Якщо в цілому по Західній Україні УСРП здобула 12,2% мандатів до органів місцевого самоврядування [13,

с.36], то на Волині, за даними, наведеними у звіті поліції про діяльність УСРП у краї, видрукуваному у Луцьку в 1930 р., соціалісти-радикали здобули на місцевих виборах на Волині у 1927 р. лише 61 мандат. Це склало 3,7% усіх українських мандатів радних. До того ж, ці мандати розподілилися вкрай нерівномірно: у Кременецькому повіті УСРП отримала 40 мандатів, 13 – у Рівненському, по 3 – у Костопільському та Здолбунівському повітах та 2 – у Луцькому. В інших повітах Волині партія не здобула жодного мандата в органах місцевого самоврядування [8, с.7].

Таким чином, загальний відсоток голосів українських виборців, відданих за соціалістів-радикалів на Волині, виявився значно нижчим, ніж на західноукраїнських землях у цілому. Це засвідчило, що позиції партії на Волині значно слабші, ніж у галицьких воєводствах. Водночас загальні результати виборів показали, що у Західній Україні УСРП за своїми впливами була другою після УНДО українською політичною партією.

На весну 1928 р. були призначені чергові вибори до парламенту Польщі. Напередодні їх між УНДО та УСРП відбулися переговори, але досягти порозуміння не вдалося. Не зумівши досягти консенсусу, соціалісти-радикали і націонал-демократи пішли на парламентські вибори 1928 р. нарізно, в коаліції з іншими політичними угрупованнями. УСРП, зокрема, боролася за місця в парламенті, об'єднавшись з соціал-демократичною групою “Вперед” [14, с.75].

У ході виборчої кампанії між обома партіями спостерігалось протистояння, яке не принесло користі ні УНДО, ні УСРП, а лише послаблювало їх позиції. На сторінках своїх партійних пресових органів радикали звинуватили націонал-демократів у тому, що саме з їхньої вини не було утворено спільного українського блоку [15, с.2].

Одностривка “Боротьба”, видана взимку 1928 р. на Волині, в номері, присвяченому участі соціалістів-радикалів у парламентських виборах, характеризує ситуацію в українському національно-державницькому політичному таборі, звертала увагу на те, що об'єднання УНДО, УСРП та Селянського Союзу стимулювало би утворення спільного українського блоку, який репрезентував би та захищав інтереси українського населення у майбутньому сеймі. Однак саме УНДО недооцінило можливості утворення такого спільного виборчого блоку, а співпраця націонал-демократів з представниками інших етнічних груп, насамперед євреями, унеможливила об'єднання українських партій в єдиний виборчий блок [16, с.1-2].

Таким чином, роз'єднання українського національного політичного табору, висунення взаємних звинувачень один одному в результаті послаблювало політичні впливи обох партій. Особливо негативно міжпартійні розбіжності позначилися на ході виборчої кампанії на Волині,

де позиції соціалістів-радикалів, як показали вибори до органів місцевого самоврядування 1927 р., й до того були незначними.

На перебігу виборчої кампанії помітно позначався й урядовий чинник. Представники опозиційних до влади українських політичних сил, зокрема і УСРП, зазнавали переслідувань з боку поліції. Наприклад, 7 лютого 1928 р. поліція провела обшуки та заарештувала провідних діячів УСРП О. Навроцького, М. Стахіва [17, 1].

На Волині ситуація ускладнювалася ще й тим, що виборчі комітети УСРП діяли лише у Кременці (голова С. Жук), Здолбуніві (голова А. Нивинський) та Рівному (керівники А. Нивинський та О. Казимирецький) [16, с.4]. Зважаючи на перешкоди з боку влади, організувати належну виборчу роботу було складно. Основною формою виборчої агітації соціалістів-радикалів були народні віча, на яких виступали відомі члени партії, та розповсюджувались агітаційні видання УСРП. Але такі заходи неодноразово зривались як поліцією, так і представниками компартійних сил. Наприклад, 22 січня 1928 р. на вічі у м. Остріг (Здолбунівський повіт), на якому виступали С. Жук та І. Блажкевич зі Львова, поліція неодноразово “перебивала промовця”, й у цьому поліції “допомагали й місцеві сельробы”. Внаслідок конфлікту, що виник, місцевим комендантом поліції було “закрито віче”, а С. Жука заарештовано й доставлено до Острозької в’язниці [16, с.3]. Окрім цього, для протидії українським національним партіям, перешкоджання та зриву їхніх передвиборчих заходів влада використовувала також “осадницький чинник”. Наприклад, 8 лютого 1928 р. на зорганізованому А. Нивинським вічі в селі Тайкури (Здолбунівський повіт), доповідь А. Нивинського “постійно перебивали” присутні на ньому “усякі пани осадники”. Обурені місцеві прихильники партії “викинули їх з помешкання”, в результаті чого поліція “знову розігнала виборців і закрила нараду” [18, с.1].

Незважаючи на тиск, що чинився на активістів партії та її прихильників з боку владних структур, УСРП не відмовилася від даної форми агітаційної роботи. У січні 1928 р. народні віча було проведено, зокрема, у селах Уїздці та Новосілки (Здолбунівського повіту). А на вічі 3 лютого 1928 р. у селі Колодно (Кременецький повіт) було майже 3000 осіб [19, с.5]. На передвиборчих вічах і селянських зборах популяризувалася партійна ідеологія, присутніх на них громадян знайомили з суспільно-політичною ситуацією.

При аналізі перебігу виборів 1928 р. на Волині необхідно зазначити, що польська влада вживала заходів, щоб сфальсифікувати їх результати. Одним із дієвих способів, який застосовувався для цього місцевою адміністративною владою, було невключення до виборчих списків частини українського населення регіону з метою забезпечення польській меншості

та проурядовим політичним угрупованням можливості здобути більшість депутатських мандатів. З цього приводу “Громадський голос” узимку 1928 р. писав: “До редакції наспівають масово вістки так з Галичини, як і з Волині про нечувані дотепер виборчі надужиття. І так з усіх сторін повідомляють, що громадські писарі не втягнули (включили) до спису виборців подеколи навіть половини урівнених до голосування українських громадян!”. І далі часопис, коментуючи факти з невключення частини українського населення до виборчих списків, констатував: “Очевидно, що тут маємо діло не з недбальством чи лінивством, а з явним надужиттям” [18, с.4].

Дотримуючись своєї тактики виборчої боротьби, радикали виступали як проти УНДО, так і проти лівих компартійних сил, звинувачуючи їх у тому, що вони сподівалися не на власні сили, а на зовнішню допомогу [20, с.2].

Суттєво впливав на перебіг виборчої кампанії і компартійний чинник. “Сельроб”, будучи легальною надбудовою КПЗУ, активізував свою діяльність у краї та протидіяв спробам українських національних партій посилити їх позиції в регіоні. Компартійні сили активно опонували українським національним партіям на виборах згідно з рішенням, прийнятим на нараді КПЗУ 28 січня 1928 р. у Данцігу. В ньому наголошувалося, що у зв’язку з парламентськими виборами останні повинні активізувати свою діяльність на території Галичини та Волині [21, с.155]. Таким чином, під час проведення виборчих заходів соціаліст-радикали опинилися “між двох вогнів”: з одного боку – опоненти, з іншого – влада.

На виборах до сейму, що відбулися 4 березня 1928 р., УСРП спільно з соціал-демократами отримали 268677 голосів українських виборців [14, с.75-76], з яких на Волинь припало 70140 голосів [8, с.7]. Голоси, подані за партію на Волині, розподілилися вкрай нерівномірно. Наприклад, у Горохівському, Ковельському, Любомльському та Володимирському повітах виборчі списки соціалістів-радикалів не отримали жодного голосу українських виборців.

Натомість у Кременецькому та Рівненському повітах партія користувалася значним впливом серед українського населення. На парламентських виборах 1928 р. УСРП разом з соціал-демократичною групою “Вперед” посіла друге місце серед українських політичних сил. До парламенту Польщі було обрано 8 членів партії, які утворили в сеймі Клуб Української соціалістично-радикальної репрезентації. Від соціалістів-радикалів Волині послами до сейму стали С. Жук та І. Власовський. А І. Макух був обраний сенатором польського сенату. У сенаті 9 членів

УНДО, 1 соціаліст-радикал і 2 білоруси сформували спільний клуб, який очолив А. Горбачевський.

Новообрані парламентарі від УСРП відразу заявили про свою опозиційність до уряду. Їх дії не обмежувалися лише декларативними виступами про нелегітимність інкорпорації Західної України Польщею. Вже на першому засіданні новообраного сейму 27 березня 1928 р. появу Ю. Пілсудського послали від УСРП Л. Бачинський та С. Жук зустріли антиурядовими вигуками і гаслами. В результаті засідання сейму було зірвано, а під час спроби поліції заарештувати вищеназваних послів за них заступилися інші українські парламентарі, тому конфлікт було вичерпано виведенням з залу Л. Бачинського та С. Жука та виступами-протестами українських послів, які, щоб довести свою принциповість, заспівали український гімн [22, с.174].

Виступаючи у сеймі 30 березня 1928 р. від імені парламентського представництва соціалістів-радикалів, посол Д. Ладика наголосив, що “Український працюючий народ, змагаючи до повної рівноправності з іншими націями цивілізованого, культурного світа буде невпинно боротись за цілковите усунення панування над ним колонізаторських центрів шляхецько-буржуазних Бухареста, Праги, Варшави та державно-капіталістичної Москви і за створення Соборної, самостійної ні від кого незалежної Української Соціалістичної Республіки” [23, с.1].

Отже, політична активність соціалістів-радикалів у парламенті країни, їх агітаційно-пропагандистська праця на західноукраїнських землях поступово приносили свої результати. Лави партії поповнювалися, і вже в 1928 р. УСРП налічувала 7,5 тис. осіб і мала доволі розгалужену мережу своїх організацій на західноукраїнських землях, ставши однією з найвпливовіших легальних українських політичних партій [24, с.175].

Здобувши значні впливи у Західній Україні в цілому, на Волині помітних успіхів у розбудові своїх партійних структур добитись не вдалося, незважаючи на входження до складу УСРП ще в 1926 р. осередків волинських соціалістів-революціонерів. Чинниками, що гальмували процес зміцнення позицій партії на Волині, були наявність штучного “сокальського кордону”, що створював значні перешкоди для посилення впливів УСРП на Волині, й активна протидія з боку інших, насамперед лівих, українських політичних сил. Загалом організаційна структура партії на Волині виглядала таким чином: у краї діяло три повітових комітети партії у Кременці, Рівному та Здолбунові та 13 сільських громад УСРП, з яких 7 у Кременецькому повіті, 5 – у Рівненському і 1 – у Здолбунівському. До складу УСРП на Волині, за даними команди державної поліції, входило 513 осіб, з яких у Кременецькому та

Здолбунівському по 200 у кожному, в Рівненському – 100, Костопільському – 5, Горохівському – 8 [8, с.6].

Як бачимо, лише в трьох повітах Волині УСРП вдалося сформувати досить численні партійні організації, ще в двох – Костопільському та Горохівському повітах до лав соціалістів-радикалів входило від 5 до 8 осіб, які навряд чи могли реально впливати на політичну ситуацію. У Ковельському, Любомльському, Володимирському та Дубнівському повітах партія своїх членів взагалі не мала. Щодо Луцького повіту, то аналіз впливів партії у “Просвітах” Луцького повіту показує, що з наявних 117 філій “Просвіти” впливи соціалістів-радикалів були у 18 філіях. Це складало відповідно 15,3%. Найсильніші позиції у цій українській культурно-освітній організації партія мала у Кременецькому повіті, де під впливом УСРП перебувало 49 з 76 діючих філій “Просвіти”, тобто 69,5% усіх філій “Просвіти” [8, с.7]. В українських кооперативах Волині впливи партії були лише в Кременецькому, Рівненському та Здолбунівському повітах [8, с.7]. Щодо соціального складу населення, яке поділяло ідеї соціалістів-радикалів, то в матеріалах волинської команди державної поліції увага акцентувалася на тому, що партія мала впливи серед частини незаможного селянства, робітників та частини української трудової інтелігенції [25, с.3].

Отже, незважаючи на те, що соціалістам-радикалам відразу ж після свого утворення вдалося розпочати політичну діяльність на Волині, вони змогли досягти помітних успіхів лише в трьох повітах, де активно діяли структури УСРП. В інших повітах краю впливи партії або взагалі були відсутніми, або ж мінімальними, а діяльність соціалістів-радикалів носила здебільшого епізодичний характер. Основними причинами цього були як “владний чинник”, так і значні позиції компартійних сил, особливо у північних повітах, які доволі ефективно протидіяли спробам УСРП активізувати свою діяльність. Те, що осередки партії діяли лише у кількох повітах Волині, значною мірою зумовлено тим чинником, що керівництво партії зосереджувало свою увагу лише на повітах, де були організаційно оформлені структури УСРП, тоді як інші, особливо північні, випадали з його “поля зору”.

1. Державний архів Волинської області (далі – ДАВО). – Ф. 1. – Оп. 2. – Спр. 1091. – Арк. 20, 42.

2. Красівський О. Я. Східна Галичина і Польща: проблеми взаємовідносин. – К.: УАДУ, 1998. – 304 с.

3. Ми нація, а не конспірація // Громадський голос. – 1926. – 20 лютого.

4. Постанови З'їзду Української Соціалістично-Радикальної Партії // Громадський голос. – 1926. – 6 березня.
5. Право народу. Приступний виклад програми Української Соціалістично-Радикальної Партії (УСРП). – Львів: Накладом “Громади”, [б.р.]. – 39 с.
6. Стахів М. Проти Хвиль: Історичний розвиток українського соціалістичного руху на Західних Українських землях. – Львів, 1934. – 137 с.
7. ДАВО. – Ф. 60. – Оп. 1. – Спр. 11. – Арк. 32.
8. Там само. – Ф. 46. – Оп. 9а. – Спр. 351. – Арк. 1-12.
9. Візитів Ю. М. Семенюк С. Ф. – пластовий скаутмайстер української молоді на Рівненщині // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: Зб. наук. праць. – Рівне: РДГУ, 2005. – С. 52-56.
10. Державний архів Рівненської області (далі – ДАРО). – Ф. 100. – Оп. 1. – Спр. 748. – Арк. 5.
11. ДАРО. – Ф. 86. – Оп. 3. – Спр. 1223. – Арк. 16, 93.
12. Там само. – Ф. 36. – Оп. 13а. – Спр. 205. – Арк. 4.
13. Іваник М. УНДО у виборах до органів місцевого самоврядування в 1925 – 1939 рр. // Науковий вісник ВДУ ім. Лесі Українки: Історичні науки. – 2001. – №11. – С. 34-39.
14. Зайцев О. Ю. Представники українських політичних партій Західної України в парламенті Польщі (1922 – 1939 рр.) // УІЖ. – 1993. – №1. – С. 72-84.
15. УНДО волисть і на Волині чужу буржуазію // Громадський голос. – 1928. – 20 січня.
16. Боротьба [одноднівка]. – 1928.
17. Арешт членів Секретаріату Української Соціалістично-Радикальної Партії // Громадський голос. – 1928. – 11 лютого.
18. Громадський голос. – 1928. – 16 лютого.
19. З виборчого руху УСРП // Громадський голос. – 1928. – 17 лютого.
20. Деморалізатори // Громадський голос. – 1928. – 3 березня.
21. Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО). – Ф. 121. – Оп. 3. – Спр. 135. – Арк. 155.
22. Федик І. Ставлення Української соціалістично-радикальної партії до польської окупації Західної України (1923-1932 рр.) // Наукові зошити історичного факультету Львівського державного університету імені Івана Франка. – Львів, 1999. – Вип. 2. – С. 171-176.

23. Заява УСРП Репрезентації // Громадський голос. – 1928. – 7 квітня.
24. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 рр.). – Івано-Франківськ, 1993. – 199 с.
25. ДАРО. – Ф. 113. – Оп. 1. – Спр. 155. – Арк. 3.